

DOI: 10.15276/ETR.02.2023.10

DOI: 10.5281/zenodo.8155111

UDC: 005.934:33(477)

JEL: J28, D81, F6

ВПЛИВ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

THE IMPACT OF THE MODERN GLOBAL ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF THE UKRAINIAN ECONOMIC SECURITY

Eduard V. Fedorov

Mariupol State University, Mariupol, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1397-1522

Email: fedoroveduardmdu@ukr.net

Received 10.03.2023

Федоров Е.В. Вплив сучасного глобального середовища на формування економічної безпеки України. Оглядова стаття.

Розглянуто сучасні глобальні процеси, що формують виклики та загрози міжнародному безпековому середовищу. Визначено та класифіковано глобальні тренди, що формують загрози безпекових систем національних економік. Виділено сучасні глобальні виклики нового формату (пандемія COVID-19, цифровізація та ін.). Досліджено взаємозв'язок між рівнем глобалізації України та рівнем її економічної безпеки. Визначено масштаби фінансової глобалізації української економіки у контексті загального рівня фінансової глобалізації світового господарства. Обґрунтовано, що за роки незалежності посилюється вплив чинників глобального середовища на економічну безпеку України, найпотужнішими з яких виділено – глобальну фінансову кризу, пандемію COVID-19 та повномасштабну війну. Проведено компаративний аналіз зміни основних параметрів економічного середовища, визначено вплив глобальної фінансової кризи, пандемії та війни на показники економічної безпеки України.

Ключові слова: безпека, ризики, безпекове середовище, економічна безпека України

Fedorov E.V. The Impact of the Modern Global Environment on the Formation of the Ukrainian Economic Security. Review article.

The article examines the modern global processes that create challenges and threats to the international security environment. Global trends that pose threats to the security systems of national economies are identified and classified. Modern global challenges of a new format (COVID-19 pandemic, digitalisation, etc.) are highlighted. The interrelation between the level of globalisation of Ukraine and the level of its economic security is investigated. The scale of financial globalisation of the Ukrainian economy in the context of the overall level of financial globalisation of the world economy is determined. It is substantiated that during the years of independence, the impact of global environment factors on the Ukrainian economic security has increased, the most powerful of which are the global financial crisis, the COVID-19 pandemic and the full-scale war. A comparative analysis of changes in the main parameters of the economic environment is carried out, the impact of the global financial crisis, pandemic and war on the economic security of Ukraine is determined.

Keywords: security, risks, security environment, economic security of Ukraine

Сучасне середовище міжнародної безпеки формується в умовах, що швидко змінюються, а системи національної економічної безпеки функціонують в умовах загострення широкого спектру традиційних і нових ризиків. Стан національної економічної безпеки сьогодні визначається не тільки внутрішніми чинниками, але й великою мірою обумовлюється дією факторів зовнішнього середовища, масштаби впливу яких зростають по мірі поглиблення глобалізаційних процесів і підвищення ступеня інтегрованості національної економіки до системи світового господарства. При цьому з часом відбувається не тільки зростання масштабів впливу глобальних чинників на середовище національної економічної безпеки, але й постійні трансформації їх переліку – як у кількісному, так і в якісному вимірі. Мова, зокрема, йде про зміни у кількості глобальних детермінант економічної безпеки через появу якісно нових трендів і втрачання актуальності окремих старих чинників, з одного боку, і про видозміну традиційних чинників, з іншого.

Початок ХХІ ст. став періодом, коли відбувається найбільш помітна інтенсифікація процесів трансформації глобальних чинників економічної безпеки. У той час як традиційні підходи до глобальної безпеки, зосереджені на міждержавних конфліктах і громадянській війні, продовжують загрожувати регіонам, які є інституційно та економічно слабкими та вразливими, все більш актуальним стає ширший підхід до глобальної та національної безпеки. Поєднання загроз різного рівня та джерел виникнення створює нові виклики для установ, урядів, міжнародних інституцій і кожної людини в усьому світі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У сучасних дослідженнях звертається увага на декілька основних тенденцій, що мають глобальний характер, а від так визначатимуть напрями соціальних, технологічних зрушень та

ризиків, що відбуватимуться у глобалізованому світі (Pascual-Ramsay A., Sáinz A., 2014) [27]. Середовище функціонування світового господарства змінюється у напрямку посилення взаємозалежності, з одного боку, та фрагментації та регіоналізації, з іншого, що вимагатиме формування ефективного багаторівневого управління. Існують різні розуміння проблем економічної безпеки залежно від історичного, політичного та соціального контексту країн, а також стратегічного середовища, в якому вони знаходяться (Kolodziej, Edward A., 1992) [26].

Визначаючи концептуальні засади дослідження глобального середовища у контексті безпекового розвитку національної економіки, обов'язково слід підкреслити, що невизначеність та нестабільність – це прямі наслідки глобалізаційного розвитку, саме вони в першу чергу, впливають на безпековий розвиток країн, спільнот, людини зокрема (Rodrik D., 1999 [28], Stiglitz J., 2009 [31]). Як результат, вразливість країн, груп та індивідів до економічних подій (зокрема, економічних криз) визначає ступінь їх економічної незахищеності (Scholte Jan Aart, 2005 [29]).

Сучасні дослідження українських вчених зорієнтовані на визначення безпекової політики країн у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі (Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська, О.О. Резнікова, 2013 [2]), дослідженню впливу глобальних чинників на безпекове середовище (Грибіненко О., 2020 [5], Булатова О.В., Балабанова Н.В., Марена Т.В., Мітюшкіна Х.С., Трофименко М.В., Черніченко Г.О. та ін., 2020 [15]), реалізації безпеково-орієнтованого підходу розвитку національних економік задля протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам (Захарченко В.І., Філіппова С.В., Меркулов М.М., 2021 [30]). Загрози, пов'язані із зіткненням різних ідеологічних доктрин і ціннісних систем, не є новими для світу. Під впливом глобалізації характер прояву цих ризиків суттєво змінюється, перебування України під різноспрямованим впливом великих геополітичних регіонів завжди справляло додатковий тиск на національну безпекову систему.

Метою статті є обґрунтування сучасних викликів та ризиків, що формують глобальне середовище та визначення їх впливу на показники економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сьогодні світ не просто стикається з набагато ширшим спектром загроз, ніж у минулому. Сучасне світове господарство та економіки країн функціонують в умовах безпрецедентної конвергенції різноманітних викликів міжнародній та національній безпеці. Водночас, зазначені виклики не обов'язково несуть загрозу глобальному, регіональному та національному безпековим комплексам. Так, за критерієм характеру наслідків впливу глобальних чинників

на безпекове середовище Грибіненко О. виділяє два типи глобальних трендів: однополюсні (є чистими ризиками для економічної безпеки, які викликають погіршення її стану) і двополюсні (є викликами для безпеки, характер впливу яких може бути як позитивним або негативним, так і нейтральним) [5]. Відповідно, окремі глобальні чинники можуть надавати новій конфігурації безпековому середовищу, не погіршуючи його стану. Враховуючи сферу виникнення та прояву процесів, які впливають на міжнародне безпекове середовище, виокремлюють наступні їх групи: економічні, соціально-демографічні, природно-екологічні, інформаційно-технологічні, політико-ідеологічні та воєнні, культурно-цивілізаційні та релігійні. В цілому погоджуючись з такою типологізацією процесів, що обумовлюють стан економічної безпеки, водночас вважаємо можливим розвиток зазначеного підходу до класифікації глобальних трендів за рахунок виділення додаткових категорій.

По-перше, кардинально новий вигляд, якого набуває безпекове середовище, у першу чергу обумовлений загальними факторами глобального порядку, які одночасно можуть проявлятися у кількох сферах (економічній, політичній, соціальній, інформаційній тощо), – прогресом глобалізаційних процесів, зростанням динамізму та інтенсивності й підвищенням складності міжнародних відносин у всіх сферах на тлі поглиблення процесів глобалізації, ступенем інтеграції країн до світової системи, глобальною конкуренцією, виникненням нових центрів глобального впливу, зростанням швидкості поширення криз, інтернаціоналізацією конфліктів тощо.

По-друге, окремим трендом сучасності, який виступає суттєвою загрозою для безпекових систем, є поширення міжнародної (транснаціональної) злочинності. Вона охоплює злочини, передбачені кримінальним правом, які не можна обмежити якоюсь однією категорією правопорушень і які включають міжнародні господарсько-економічні, фінансові, екологічні правопорушення, кіберзлочини, воєнні злочини тощо.

Загальною рисою вищезазначених двох груп глобальних трендів є їх дифузний характер – їх не можна віднести до якоїсь конкретної сфери, вони одночасно можуть проявлятися у кількох сферах і, відповідно, впливати на різні складові національної безпеки.

По-третє, є низка ризиків, які довгий час розглядалися як периферійні загрози безпеці, а тепер стають все більш критичними для міжнародної та національної безпеки у світі, що все більше глобалізується. Мова йде про такі питання, як охорона здоров'я, навколишнього середовища, проблеми міграції, бідності тощо. Вразливість міжнародної та національних безпекових систем посилюється нетрадиційними загрозами безпеці – поглибленням нерівності, кліматичною кризою та пандемією COVID-19.

Дискримінація, економічна, соціальна та культурна нерівність завдають руйнівних збитків і загострюють ризики нестабільності та конфліктів.

Всесвітній економічний форум визначив головним ризиком для глобального розвитку нерівність між багатими та бідними країнами, яка посилилася внаслідок пандемії COVID-19 [33]. Пандемія коронавірусу та її наслідки стали справжнім випробуванням для міжнародної та національної безпеки. Враховуючи масштаби впливу пандемії на різні складові безпеки та глобальний характер її наслідків, доцільним є виділення окремої категорії глобальних трендів, які охоплюють ризики виникнення пандемій і погіршення загального стану здоров'я населення світу.

Сьогодні рівень впливу глобальних чинників на національні безпекові системи визначається, передусім, ступенем залученості країн до глобальних процесів. Це, у свою чергу, вимагає впровадження та реалізації безпеково-орієнтованого підходу розвитку національних економік задля протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, а також комплексу факторів, що їм сприяють [30]. Для вимірювання рівня глобалізації і масштабів інтеграції країн до глобальної системи в цілому, а також у розрізі економічної, політичної та соціальної складових, використовується Індекс глобалізації, який розраховується за методикою,

запропонованою Швейцарським економічним інститутом при Федеральній вищій технічній школі Цюріха (KOF Globalisation Index).

Протягом останніх років Україна входить до п'ятдесяти країн з найвищим індексом глобалізації, що робить національну економіку та безпекове середовище у високій мірі залежними від глобальних процесів. Водночас, з 2017-2018 рр. спостерігається зниження як загального індексу, так і показника економічної глобалізації. Відповідні світові індикатори останнім часом майже не змінюються, що свідчить про досягнення глобалізаційними процесами певної «критичної маси» і логічним уповільненням темпів їх розвитку.

Взаємозв'язок між рівнем глобалізації України та рівнем її економічної безпеки підтверджується розрахованими коефіцієнтами кореляції між відповідними індексами. У якості показника рівня економічної безпеки використано значення інтегрального індексу економічної безпеки України, розраховані Грибіненко О. на період 2000-2018 рр. [5]. Як показники глобалізації використано індекси загальної (KOFGI), економічної (KOFEcGI), політичної (KOPPoGI) і соціальної (KOFSoGI) глобалізації. Відповідно до розрахованих коефіцієнтів кореляції найтісніший зв'язок виявлено між рівнем економічної безпеки і соціальною глобалізацією (рис. 1).

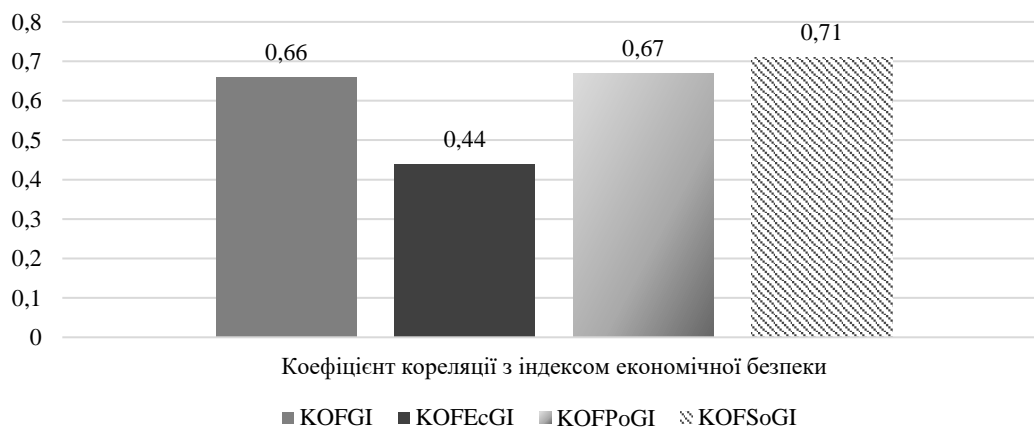

Рисунок 1. Коефіцієнти кореляції між індексами глобалізації (загальної, економічної, політичної, соціальної) та інтегральним індексом економічної безпеки України

Джерело: власна розробка автора

Показово, що найслабшим виявився зв'язок між рівнем економічної безпеки і ступенем економічної глобалізації. Це свідчить про те, що, по-перше, з початку 2000-х рр. рівень політичної та соціальної глобалізації України є вищим порівняно з економічною глобалізацією; по-друге, часто визначальними з точки зору впливу на стан національної економічної безпеки виявляються не стільки суто економічні чинники, скільки політичні та соціальні процеси.

Однією з найбільш суперечливих і динамічних складових глобалізації є процеси фінансової глобалізації. Починаючи з 1982 року і аж до початку глобальної фінансової кризи у 2008 році масштаби фінансової глобалізації перевершували загальний рівень глобалізації, що про що свідчать дані, представлені у табл. 1. Саме високий рівень фінансiалiзацiї свiтової економiки та швидкi темпи фiнансової глобалiзацiї вважаються одними з головних чинників розвитку глобальної фiнансової кризи.

Таблиця 1. Рівень загальної (KOFGI) та фінансової (KOFFiGI) глобалізації світу у 1970-2020 рр.

	1970	1980	1990	2000	2005	2010	2015	2020
KOFGI	37	41	43	52	55	59	61	61
KOFFiGI	35	40	46	55	57	58	59	60
Розрив (KOFFiGI-KOFGI)	-2	-1	+3	+3	+2	-1	-2	-1

Джерело: складено автором за матеріалами [25]

З огляду на те, що фінансові ресурси сьогодні є найбільш глобалізованими ресурсами світової економіки, фінансове середовище є сферою формування викликів і загроз економічній безпеці країни, які можуть швидко виходити за межі національної економіки і переростати у фактори ризику для міжнародної безпеки. З поглибленням глобалізації схильність фінансового сектора до ефекту «зараження» зростає, і фінансові потрясіння (особливо в країнах, фінансові сектори яких є важливими для світової фінансової системи) можуть мати регіональні та глобальні наслідки, яскравим прикладом чого є глобальна фінансова криза 2008-2009 рр.

Фінансова глобалізація проявляється у поглибленні та активізації ряду процесів, які впливають на середовище міжнародної та національної безпеки, до яких належать: підвищення рівня фінансової глибини світової економіки; розвиток глобальної фінансової кризи та високі ризики її повторення; загальне погіршення світової фінансової кон'юнктури; посилення нерівномірності у регіональному розподілі фінансових активів унаслідок загострення конкуренції за фінансові ресурси; зростання масштабів нелегальних транскордонних операцій з міграції капіталу тощо [17].

Масштаби фінансової глобалізації української економіки в цілому поступаються рівню фінансової глобалізації світового господарства. Тим не менше, незважаючи на менший ступінь фінансової інтегрованості української економіки до світового фінансового середовища порівняно із середньосвітовим показником і відповідними показниками економік розвинутих країн, які й стали джерелом кризових явищ, глобальна фінансова криза виявилася серйозним викликом для національної економічної безпеки. Зниження рівня економічної безпеки України, який протягом 2000-2007 рр. згідно значень інтегрального індексу економічної безпеки стабільно зростав, припадає саме на період 2008-2009 рр.

Втрати української економіки у перші ж роки глобальної кризи стали одними з найбільших серед країн Центральної та Східної Європи. ВВП у доларовому еквіваленті у 2009 р. скоротилося на 35% порівняно із 2008 р.; темпи економічного зростання уповільнилися з 8,2% у 2007 р. до 2,2% у 2008 р., а у 2009 р. спостерігалось падіння на рівні -15,1%. Майже вдвічі пришвидшились темпи інфляції – з 12,84% у 2008 р. до 25,2% у 2009 р. Експорт товарів у 2009 р. скоротився на 40,6%, імпорт товарів – на 46,8%, а гривня знецінилася відносно долара США майже на 48% (офіційний обмінний курс знизився з 5,27 грн./дол. у 2008 р. до 7,79 грн./дол. у 2009 р.). Для підтримання

обмінного курсу НБУ витратив майже третину міжнародних резервів, які скоротилися з 38,05 млрд. дол. станом на вересень 2008 р., коли вони досягли свого пікового рівня, до 26,51 млрд. дол. станом на кінець 2009 р. Приплив прямих іноземних інвестицій скоротився більш ніж вполовину – з 10913 млн дол. США у 2008 р. до 4816 млн. дол. у 2009 р., а їх загальний обсяг зменшився з 46 997 млн. дол. до 45 354 млн. дол. У поєднанні зі скороченням вітчизняного експорту масовий відтік капіталу з країни викликав різке погіршення стану платіжного балансу: зведений баланс у 2009 р. склав -13726 млн. дол. США порівняно з -3063 млн. дол. у 2008 р. Дефіцит державного бюджету зріс майже тричі – з -12500,7 млн. грн. у 2008 р. (1,32% ВВП) до -35517,2 млн. грн. у 2009 р. (3,89% ВВП). Значно погіршилися стан банківської системи, рівень довіри до неї і результати діяльності банків: показник рентабельності активів знизився з 1,03% у 2008 р. до -4,38% у 2009 р., рентабельність капіталу комерційних банків зменшилася з 8,5% до -32,52%.

Таким чином, розвиваючись у фінансовому секторі, глобальна криза 2008-2009 рр. вплинула не тільки на рівень власне фінансової безпеки України, а й позначилася на стані всіх основних компонентів національної економічної безпеки, включаючи її макроекономічну, виробничу, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну та соціальну складові.

Серед сучасних глобальних викликів нового формату особливе місце посідає пандемія COVID-19, наслідки якої актуалізували виокремлення ризиків такого типу у окрему категорію глобальних трендів, що впливають на стан міжнародної та національної безпеки, як це було зазначено вище. При цьому переростання коронавірусної інфекції з локальної проблеми у глобальний виклик відбувалося надшвидкими темпами: спалах інфекції розпочався у Китаї у грудні 2019 р., а вже наприкінці січня 2020 р. ВООЗ визнала спалах нового коронавірусу надзвичайною ситуацією в області охорони здоров'я населення міжнародного масштабу (public health emergency of international concern) [32]. За офіційною статистикою, станом на квітень 2023 року у світі налічувалося понад 685,6 млн. осіб інфікованих, з них смертельних випадків – понад 6,8 млн. осіб (1%), тих, що видужали – понад 658,4 млн. осіб (96%), наразі хворіють – понад 20,4 млн. осіб (3%) [19]. В Україні станом на квітень 2023 року зафіксовано 5484,9 тис. осіб інфікованих (13,3% населення), з них понад 5334,2 тис. осіб (97,3%).

Криза COVID-19 також мала значні побічні наслідки для здоров'я населення, частково через те, що з поширенням коронавірусу інші захворювання певним чином були депріоритезованими. Крім того, пандемія призвела до додаткових 53 млн випадків депресивних станів у всьому світі. За результатами опитувань в межах Глобального дослідження сприйняття ризиків, одним із п'яти головних ризиків, які найбільше посилюються під час COVID-19, визначено «погіршення психічного здоров'я» [33]. Масштабних втрат через пандемію зазнали не тільки системи охорони здоров'я у всьому світі, але й національні економіки та світогосподарська система в цілому. З початком пандемії майже всі країни вимушені були впровадити жорсткі карантинні обмеження, спрямовані на стримування розповсюдження коронавірусу, що викликало згортання економічної активності. Більше того, проблема економічного спаду у світі загострилася, оскільки уповільнення темпів економічного зростання, викликане COVID-19, у часі співпало з фазою рецесії світової економіки, прогнозованою на 2019-2020 рр. [14].

Незважаючи на те, що гостра фаза пандемії вже минула, за прогнозами Всесвітнього економічного форуму, COVID-19 й надалі чинитиме тиск не тільки на системи охорони здоров'я у всьому світі, але й поглиблюватиме нерівність між країнами та всередині них, провокуючи соціальні конфлікти та обмежуючи довгостроковий потенціал економічного зростання. Після економічного спаду на рівні - 3,37% у 2020 році глобальне економічне зростання досягло 5,66% у 2021 році та за попередніми оцінками сповільнилося до 3,4% у 2022 році. За прогнозами МВФ, у 2023 році темпи зростання світової економіки уповільняться до 2,9%, а потім підвищаться до 3,1% у 2024 р. [22]. При цьому очікується, що до 2024 року світова економіка виявиться на 2,3% меншою, ніж була б без пандемії [33].

Подовжені наслідки пандемії можуть мати ефект ланцюгових реакцій для національної економічної безпеки країн, впливаючи на різні її складові. Разом з тим, цей ефект, найімовірніше, буде гетерогенним для країн світу. Це, по-перше, пов'язано з різними можливостями країн забезпечити вакцинацію. В цілому, вакцинація проти COVID-19 у всьому світі прогресує стабільно, але нерівномірно. Станом на кінець 2021 року 50 країн вакцинували близько 70% свого населення (зокрема, в ЄС – це 67%, в США – 60%), а деякі навіть розпочали ревакцинацію, тоді як рівень вакцинації в 52 найбільш небезпечних країнах, де проживає 20% населення світу, все ще становив лише 6% [20, 21].

По-друге, COVID-19 призвів до стрибка в темпах цифровізації, проте різною мірою в різних країнах. Розвинуті країни, які є достатньо фінансово спроможними забезпечувати прогрес цифрового розвитку, стають внаслідок цифрового прориву більш конкурентоспроможними.

Більшість країн, що розвиваються, за ступенем діджиталізації досі залишаються на допандемічному рівні й відчувають особливу потребу у швидкій цифровізації, щоб уникнути збільшення цифрового розриву. З іншого боку, ці країни можуть мати обмежені технічні та фінансові ресурси для впровадження надійних технологій кібербезпеки і засобів захисту даних.

Підвищення рівня цифровізації автоматично загострює ризики зростання масштабів кіберзлочинів, починаючи від кібератак і закінчуючи виробництвом та розповсюдженням зброї з підтримкою штучного інтелекту. Швидка цифровізація в розвинутих економіках під час COVID-19 призвела до посилення вразливості їх кіберпростору. Крім того, усе більше країн ризикують стати базою для здійснення кібератак у міжнародному масштабі. Якщо до таких країн будуть встановлюватися обмеження на доступ до цифрових технологій, це може поглибити цифровий розрив у світі. Відносно новим явищем, яке поширюється з розвитком цифрових технологій та комунікацій, є перетворення традиційних війн на гібридні, які одночасно ведуться і на полі бою, і у віртуальному просторі. З одного боку, ризики діджиталізації створюють виклики для національних безпекових систем, а з іншого, занепокоєння щодо можливостей забезпечення кібербезпеки можуть перешкодити подальшій цифровізації світової економіки.

Активна вакцинація у розвинутих країнах у поєднанні з їхніми можливостями забезпечення швидкої цифрової трансформації буде сприяти їх відносно швидшому поверненню до допандемічних рівнів економічного зростання. За прогнозними оцінками, у 2024 році ці країни перевищать своє допандемічне зростання на 0,9%. На противагу цьому, економічне зростання у країнах, що розвиваються (крім Китаю), у 2024 виявиться на 5,5% нижчим від допандемічних рівнів (а в країнах Латинської Америки та Африки це відставання буде ще більшим) [33]. У випадку ж появи нових, більш небезпечних штамів вірусу, цей прогнозований розрив між багатими та бідними країнами може лише поглибитися.

Як вже було зазначено, пандемія коронавірусу запустила ланцюгові реакції, які проявляються у впливі COVID-19 на різні складові національної економічної безпеки країн світу. Зокрема, через поглиблення розриву у економічному розвитку відбуватиметься перетік інвестицій з країн із низьким рівнем вакцинації до держав з високим її рівнем, що буде пов'язано із намаганнями зменшити інвестиційні ризики. Це, відповідно, впливатиме на інвестиційно-інноваційну складову економічної безпеки країн.

Подальше зростання розриву між багатими та бідними країнами спровокуватиме сплеск міжнародної міграції. Ці процеси можуть посилюватися зростанням політичної нестабільності та загостренням громадянських конфліктів, які викликать зростання кількості мігрантів. За даними Глобального

дослідження сприйняття ризиків, вимушену міграцію визначено критичною загрозою для світу протягом наступного десятиліття. Найвпливовішою ця тенденція є для безпекових систем Вірменії, Сальвадору, Гватемали, Гондурасу, Нікарагуа, України та Венесуели, які нещодавно зіткнулися з проблемами, пов'язаними з міграцією та біженцями, погіршуючи стан демографічної складової економічної безпеки.

З іншого боку, нерегульованість та неузгодженість між посиленням міграційного тиску в країнах походження мігрантів та зростанням бар'єрів для міграції у приймаючих країнах можуть посилити напругу на міжнародному рівні, а в найбільш критичному випадку – спровокувати гуманітарні кризи. Отже, міграційні ризики можуть розглядатися як короткостроковий виклик, локалізований у окремих країнах, і водночас у довгостроковій перспективі – як глобальний ризик, зокрема, для соціальної складової економічної безпеки.

Соціальні виміри економічної безпеки також є вразливими до впливу так званого «розриву соціальної згуртованості» – ризику, який найбільше посилюється в усьому світі з початку пандемії COVID-19. За експертними оцінками, він сприймається як критична загроза для світу в усіх часових проміжках (у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективах) і розглядається як один з найбільш потенційно небезпечних ризиків у найближчі 10 років [33]. Нерівність у різних проявах (економічна, політична, технологічна, соціальна тощо) була проблемою для міжнародної спільноти ще до того, як розрив у доходах зріс через пандемію. Прогнозується, що до 2030 року кількість людей, які житимуть в умовах крайньої бідності, зросте порівняно з часом до пандемії на 51 мільйон осіб. Таке зростання розриву у доходах разом із нерівномірним постковідним відновленням економік посилюватимуть соціально-економічну поляризацію світу та системну нерівність між Північчю та Півднем, загострюючи проблеми економічної безпеки країн.

Соціально-економічний вплив пандемії проявився й у трансформації зайнятості – як у якісному, так і у кількісному вимірах. Тільки за перший рік пандемії рівень безробіття у світі підвищився з 5,54% у 2019 р. до 6,9% у 2020 р., а у 2021 р. склав 6,2%. За прогнозами Міжнародної організації праці, у 2023 р. очікується зростання кількості безробітних у світі на 3 млн осіб, загальна кількість яких досягне 208 млн осіб [23]. Пришвидшення процесів цифровізації та перехід на дистанційні форми взаємодії між роботодавцями і працівниками помітно змінюють сферу соціально-трудових відносин. Це проявляється у змінах форм зайнятості та умов праці, напрямках нормативно-правового регулювання соціально-трудових відносин, інструментах мотивації, процедур підбору та управління персоналом тощо [12]. Соціально-

трудові трансформації посилювалися через уповільнення міжнародної трудової міграції внаслідок впровадження країнами карантинних обмежень, що певним чином порушило сформовану систему функціонування світового ринку праці.

Крім усього вищезазначеного, пандемія COVID-19 розкрила недоліки глобальної та національних фінансових систем (це, зокрема, стосується як систем державних фінансів, так і фінансових ринків та установ), виявивши їх неготовність до викликів такого рівня та загостривши ряд загроз фінансовій безпеці. Зокрема, державні витрати на вирішення проблем, викликаних COVID-19, стали джерелом додаткового тиску на державні бюджети та негативно вплинули на стан державних фінансів [18]. Так, у середньому по країнах світу дефіцит державного бюджету зріс з 3,9% ВВП у 2019 р. до 13,9% ВВП у 2020 р. Одночасно пандемія стала каталізатором загострення проблем заборгованості – як офіційної, так і приватної: у 2020 р. глобальний борг досяг позначки 226 трлн. дол., що стало найбільшим стрибком заборгованості з Другої Світової війни, а у 2021 р. борг сягнув рекордних 303 трлн дол. Сукупний державний борг країн світу зріс у 2020 р. на 13 процентних пункти, досягнувши 97% ВВП.

Спалах коронавірусу позначився на стані банківських систем, погіршивши показники фінансового стану та рентабельності банків. Так, за окремими оцінками, наслідки пандемії коронавірусу стали більшою загрозою для європейських банків, ніж свого часу боргова криза еврозони. При цьому одним з головних ризиків пандемії для банківського сектору ЄС є різке зростання обсягів непрацюючих кредитів [11]. Водночас, результати емпіричних досліджень [36] показують, що ступінь негативного впливу COVID-19 на діяльність банку залежить від особливостей самого банку та країни базування. Негативний вплив пандемії на ефективність банків є вищим у менших, недостатньо капіталізованих і менш диверсифікованих банках.

Таким чином, наслідки стрімкого розповсюдження коронавірусу вийшли за межі суто сфери охорони здоров'я і позначилися майже на всіх основних складових національної безпеки країн і глобальній безпеці в цілому. При цьому існує ймовірність того, що відтепер пандемічні загрози безпеці можуть з більшою частотою повторюватися, маючи характер хвиль, а їх тривалість і масштаби їх наслідків будуть, ймовірно, зростати.

Не встигнувши повністю адаптуватися до пандемічних умов, у яких Україна і увесь світ існували протягом двох років, національна економічна безпека зіткнулася з найновішою для себе загрозою, пов'язаною з повномасштабною війною. Маючи на перший погляд характер локального військового конфлікту, фактично вторгнення РФ на територію суверенної держави є наслідком конкуренції політико-ідеологічних

доктрин та зіткнення цивілізаційних ціннісних систем. З одного боку, в основі українсько-російського збройного конфлікту по суті знаходиться конфлікт цінностей – системи державницького авторитаризму в росії та системи демократичних цінностей в Україні.

З іншого боку, у більш широкому сенсі повномасштабна війна в Україні є результатом зіткнення світових центрів сили. Загалом, загрози, пов'язані із зіткненням різних ідеологічних доктрин і ціннісних систем, не є новими для світу. Однак під впливом глобалізації характер прояву цих ризиків суттєво змінюється. Сучасна конкуренція між великими державами ставить на меті не тільки вихід на позиції глобального лідера, але й поширення їх гео економічного та геополітичного впливу, що може призвести до глобальних конфліктів.

З точки зору концепції регіональних комплексів безпеки, Україна, перебуваючи на перетині європейського і пострадянського просторів, належить до так званих «буферних» держав, які знаходяться між великими регіонами і мають стратегічну важливість для них. Перебування України під різноспрямованим впливом цих двох просторів завжди справляло додатковий тиск на національну безпеку систему [2], а на початку 2022 року вилилося у повномасштабну війну.

Незважаючи на локальний характер збройного конфлікту та його політико-ідеологічні витоки, він став не тільки викликом для національної економічної безпеки України, але й посилив ризики для міжнародної безпеки. Це, зокрема, проявляється у наступному:

— Зростає вимушена міграція.

За рік війни відбулося 19,5 млн. переміщень з України за кордон і понад 11 млн. переміщень у зворотному напрямку. Станом на березень 2023 р. в Європі знаходилося понад 8 млн біженців з України, з них близько 5 млн. осіб попросили тимчасового захисту в країнах ЄС. Ця ситуація є найбільш масштабною міграційною кризою Європи після Другої світової війни.

— Підвищується ризик застосування зброї масового ураження.

Затяжний характер військового конфлікту і загострення ситуації на фронті підвищують ризики застосування росією зброї масового ураження – ядерної, біологічної або хімічної. За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру, у розпорядженні РФ сьогодні знаходиться найбільший у світі ядерний арсенал, і ризик застосування ядерної зброї є найвищим з часів Холодної війни [24].

— Активізується застосування інструментів протистояння, альтернативних традиційним способам ведення війни.

У світі поширюються засоби, які доповнюють традиційні бойові дії, базуються на використанні інформаційних та мережевих технологій і втілюються в інформаційних, психологічних, мережевих та кібервійнах. Результатом цього стає

усе більше набуття сучасними збройними конфліктами характеру гібридних воєн, де значна частка протистояння здійснюється у інформаційному просторі.

— Загострюється проблема забезпечення продовольчої безпеки.

За оцінками ООН, до початку війни 44 млн. осіб у 38 країнах знаходилися на межі голоду, а війна може збільшити цей показник до 52-57 млн. осіб. Війна може призвести до погіршення стану продовольчого забезпечення багатьох країн Близького Сходу та Північної Африки, які імпортують понад 90% продовольства, і найближчими постачальниками для яких є росія та Україна, а також країн, що розвиваються, з інших регіонів світу [4].

Таким чином, за роки незалежності посилюється вплив чинників глобального середовища на економічну безпеку України, зокрема, тільки за останні 15 років національна економічна безпека зіткнулася з трьома безпрецедентними викликами – глобальною фінансовою кризою, пандемією COVID-19 та повномасштабною війною. З метою визначення впливу зазначених викликів на економічну безпеку України проведено компаративний аналіз зміни основних параметрів економічного середовища під час дії зазначених чинників. Перелік показників для порівняння сформовано на основі аналізу існуючих підходів до оцінки стану економічної безпеки країни, що передбачають моніторинг окремих її індикаторів [3, 7, 16], та обрання найбільш важливих та показових з них, які відображають різні складові безпеки. Для забезпечення співставності даних оцінено зміну відповідних показників у основний рік дії кожного виклику (для глобальної фінансової кризи – зміна у 2009 році порівняно із 2008 роком; для пандемії – зміна у 2020 році порівняно із 2019 роком; для війни – зміна у 2022 році порівняно із 2021 роком). Узагальнені результати порівняльного аналізу представлено у табл. 2. Заливкою позначено найгіршу з точки зору безпеки зміну індикатора.

З 20 індикаторів, зміна яких під впливом глобальних ризик-факторів аналізувалася, найбільшу кількість показників з найгіршим впливом на економічну безпеку продемонстрував період дії повномасштабної війни (10 позицій), найменшу – період пандемії (2 позиції). На другому місці за масштабами впливу на безпеку – глобальна фінансова криза (8 позицій). Внаслідок глобальної кризи найбільше постраждали саме показники фінансової безпеки країни, під час війни – базові макроекономічні показники. При цьому варто враховувати, що у період воєнної загрози безпеці безпекове середовище ще продовжувало відчувати вплив наслідків пандемії. Відтак, встановлені найсуттєвіші негативні зміни індикаторів безпеки у період 2021-2022 рр. у тому числі пояснюються накладанням у часі двох впливових загроз національній економічній безпеці.

Таблиця 2. Вплив глобальної фінансової кризи, пандемії та війни на показники економічної безпеки України

Індикатор та одиниця виміру його зміни	Зміна індикатора під впливом чинників:		
	Глобальна фінансова криза (2009 до 2008)	Пандемія COVID-19 (2020 до 2019)	Повномасштабна війна (2022 до 2021)
ВВП, %	+31,9	+6,2	-4,8
ВВП на душу населення, %	+32,4	+6,8	-3,8
Темпи економічного зростання, процентні пункти	-17,4	-7,0	-32,5
Інфляція, процентні пункти	-10,0	+0,9	+16,6
Коефіцієнт покриття експортом імпорту, %	+13,2	+15,2	-29,3
Приплив ПШ, %	-55,9	-100,6	-88,4
Сальдо поточного рахунку платіжного балансу у % до ВВП, процентні пункти	+5,36	+6,07	+6,69
Офіційний обмінний курс, %	+47,9	+4,3	+18,5
Міжнародні резерви, %	-16	+15,1	-7,9
Дефіцит державного бюджету у % до ВВП, процентні пункти	-2,6	-3,2	-14,0
Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, процентні пункти	+4,4	+3,4	+7,7
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, процентні пункти	+31,0	+1,7	+17,3
Рентабельність банківських активів, процентні пункти	-5,4	-1,8	-3,8
Частка непрацюючих кредитів в загальному обсязі кредитів, наданих банками, процентні пункти	+9,6	-7,2	+8,8
Чисельність населення, %	-0,4	-0,6	-1,0
Коефіцієнт природного приросту (скорочення), на 1 тис. осіб населення, осіб	+1,1	-1,6	+2,8
Безробіття, процентні пункти	+2,4	+1,3	+14,7
Середньомісячна заробітна плата, %	+5,5	+10,4	+5,9
Рівень «тінізації» економіки, процентні пункти	+9	+2	+18
Рівень злочинності, %	+13,1	-24,6	+12,8

Джерело: складено автором за матеріалами [8, 13, 25]

Таблиця 3. Типологізація чинників сучасного глобального середовища, що впливають на стан економічної безпеки

Критерій	Види чинників	Характеристика
Послідовність прояву у кожному емпіричному випадку	Первинні	Фактори першого порядку – тригери, які можуть запустити ланцюговий ефект (зіткнення ціннісних систем і українсько-російська війна)
	Вторинні	Чинники другого порядку, виникнення яких викликане дією фактору-тригера (загострення проблем вимушеної міграції та міжнародної продовольчої безпеки внаслідок повномасштабної війни)
Галузеве охоплення та можливості прояву у різних сферах безпекового середовища	Дифузні	Тренди, які одночасно можуть проявлятися у кількох сферах, впливаючи на різні складові національної безпеки (поширення міжнародної злочинності, прогрес глобалізації)
	Одногалузеві	Глобальні процеси, які переважно проявляються у конкретній сфері
Можливості передбачення	Прогнозовані	Глобальні фактори, виникнення яких з відносно великим ступенем ймовірності можна передбачити, зокрема, на основі систем раннього виявлення
	Непрогнозовані	Чинники, які мають характер неочікуваних загроз і які складно передбачити за допомогою існуючих інструментів прогнозування
Ступінь відкритості прояву	Приховані (латентні)	Глобальні ризики, ефекти від яких якийсь час можуть явно не проявлятися у середовищі національної безпеки, поки їх вплив не досягне певної критичної маси або поки їх дія не підсилиться іншими внутрішніми або зовнішніми чинниками безпеки
	Явні	Чинники, характер впливу яких є відкритим, а наслідки впливу можна кількісно та якісно оцінити

Джерело: власна розробка автора

Сьогодні у світі відбувається швидка трансформація чинників глобального середовища і, відповідно, змінюється їх перелік та вигляд, а також ступінь їх впливовості. З урахуванням результатів проведеного дослідження, до існуючих типів глобальних процесів, що впливають на безпекове середовище, за сферою прояву (економічні, соціально-демографічні, природно-екологічні, інформаційно-технологічні, політико-ідеологічні та воєнні, культурно-цивілізаційні та релігійні) пропонується додати ще три категорії трендів: загальноглобалізаційні (пов'язані із загальним прогресом глобалізації), чинники міжнародного правопорядку (пов'язані з поширенням міжнародної злочинності) та медико-епідеміологічні загрози (пов'язані з виникненням пандемій і погіршенням стану здоров'я населення).

Крім того, розвиваючи підходи до типологізації глобальних трендів, що виступають чинниками впливу на безпекове середовище, пропонується виокремлювати їх види за додатковими ознаками класифікації, представленими у табл. 3.

Висновки

Проведене дослідження дозволило визначити наступні особливості та закономірності впливу чинників сучасного глобального середовища на економічну безпеку країн світу, зокрема, й України:

1. В останні роки зростають темпи трансформації глобальних чинників національної економічної безпеки, яка відбувається за наступними векторами: трансформація по вертикалі – зміна рівня та масштабів прояву відповідних загроз (коли загрози локального рівня з часом перетворюються на виклики регіонального та глобального масштабу), трансформація по горизонталі – урізноманітнення видів глобальних викликів, поява нових загроз.

2. Вплив глобальних трендів на економічну безпеку країн є асиметричним у часовому та просторовому вимірах. З одного боку, дія глобальних загроз може відчуватися раніше у одних країнах і пізніше – у інших. З іншого боку, різні виклики глобалізації мають диференційований вплив на різні держави – у одних вони можуть проявлятися у більшій мірі, у інших – в меншій або майже не проявлятися. Ця асиметричність пов'язана як із різним запасом міцності національних економік, так і з їх різним ступенем залученості до глобальних процесів.

3. Дія глобальних загроз безпеці у кожному конкретному випадку зазвичай має ефект ланцюгової реакції: загроза певного виду (первинна) може запустити послідовне виникнення ризиків інших типів (вторинні). При цьому можливий зворотний вплив змін національного безпекового середовища на середовище міжнародної безпеки (наприклад, як це відбувається із впливом війни України з РФ на глобальну продовольчу безпеку).

Із урахуванням постійного розширення переліку глобальних чинників, що можуть становити загрозу економічній безпеці, їх урізноманітнення, переплетіння та посилення багатовимірності, виникає проблема ускладнення перспективних прогнозів стану безпекового середовища на основі моніторингу перебігу глобальних процесів. По-перше, різні глобальні тренди можуть мати різноспрямований вплив на економічну безпеку. По-друге, глобальні виклики безпеці можуть накладатися на зміну внутрішніх чинників безпекового середовища, які будуть або підсилювати, або нівелювати вплив зовнішніх ризиків. По-третє, надійність таких прогнозів значно зменшується через зростання вірогідності виникнення непрогнозованих глобальних загроз безпеці.

Abstract

The modern global processes create challenges and threats to the international security environment, affecting the security systems of national economies. The transformation of global factors of national economic security is associated with changes in the level and scale of relevant threats (from local to regional and global), diversification of global challenges and the emergence of new threats. A common feature of most global trends is their diffuse nature, which is manifested in the coverage of several areas and simultaneous impact on various components of national security. The impact of global trends on the economic security of countries is asymmetric in time and space, due to the different margins of safety of national economies and their different degrees of involvement in global processes.

The impact of global security threats has a chain reaction effect with the possibility of a reverse effect on the international security environment (as is the case with the impact of Ukrainian war with Russia on global food security).

Since independence the impact of global environmental factors on the Ukrainian economic security has increased, with the most powerful being the global financial crisis, the COVID-19 pandemic, and the full-scale war. The war waged by Russia against Ukraine has become not only a challenge to national economic security, but has also increased risks to international security, as evidenced by the volume of forced migration, the increased risk of using weapons of mass destruction, and the increased use of confrontation tools alternative to traditional methods of warfare.

Список літератури:

1. Андрієнко М., Гаман П. Проблеми та перспективи державного управління України в умовах глобалізації економіки. Науковий вісник: Державне управління. 2021, №1 (7), С. 6-25.
2. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України: Аналітична доповідь / Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська, За заг. ред. К.А. Кононенка. Київ, червень 2014 р. 42 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-06/0625_dop.pdf.
3. Бобох Н., Протасюк Г. Основні загрози економічній безпеці України в умовах кризових явищ. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2014. № 6. С. 10-18.
4. Вплив війни РФ проти України на стан глобальної продовольчої безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/19-04-22>.
5. Грибіненко О.М. Міжнародна економічна безпека в контексті сталого розвитку: Монографія. Д: Середняк Т.К., 2020. 434 с.
6. Грицюк Н.О., Сак Т.В. (2021). Вплив пандемії COVID-19 на світову економіку. Економічний простір. 2021. №165, С. 33-38.
7. Губенко І.В. Особливості формування системи показників економічної безпеки національної економіки. Науковий вісник УДІЕУ. 2011. № 4 (12). С. 55-60.
8. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Колінець Л.Б. Наслідки глобальних кризових явищ для економіки України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 18. частина 2. С. 54-57.
10. Коронавірус COVID-19: загальна статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus>.
11. Марена Т. Сучасні виклики стабільності банківської системи ЄС. Виклики європейської регіональної політики в умовах пандемії COVID-19: Збірник матеріалів міжнародного наукового круглого столу (м. Тернопіль, 11 грудня 2020 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2020, С. 50-53.
12. Пищуліна О., Юрчишин В., Юрочко Т. Соціально-економічні наслідки коронакризи. Київ: Видавництво «Заповіт», 2021. 236 с.
13. Статистика Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
14. Федик М.В. Макроекономічні наслідки впливу пандемії COVID-19 на світову економіку. Економіка та держава. 2021. № 7. С. 40-46.
15. Формування міжнародної економічної безпеки в сучасних умовах: Монографія / За заг. ред. О.В. Булатової. Маріуполь: МДУ, 2020. 255с.
16. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення. К.: КНЕУ, 2012. 193 с.
17. Bulatova O., Shabelnyk T., Chentukov Y., Marena T. The impact of global financial transformations on the economic security of Central and Eastern European countries. Public and Municipal Finance. 2020, Volume 9, Issue 1, P. 1-13.
18. Chentukov Y., Marena T., Zakharova O. Challenges and threats to the debt security of Central and Eastern European countries. Central European political studies. 2021, Issue 2, P. 135-152.
19. COVID-19 Coronavirus Pandemic. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldometers.info/coronavirus>.
20. Fleming S., Mancini P.D., Pilling D. 2021. "Erratic" European Covid vaccine donations hamper African jabs rollout. Financial Times. 9 December 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ft.com/content/d0b53ea4-5eef-4bc7-814c-a69b0dfa1c06>.
21. Freelon K. In Brazil's successful vaccine campaign, a lesson for the U.S. Undark Magazine. 14 October 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://undark.org/2021/10/14/in-brazil-successful-vaccine-campaign-lesson-for-us>.
22. Global inflation will fall in 2023 and 2024 amid subpar economic growth. World Economic Outlook: Inflation Peaking amid Low Growth: Overview. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/01/31/world-economic-outlook-update-january-2023>.
23. Global jobs growth will halve in challenging 2023: ILO. Reuters. January 16, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/markets/global-jobs-growth-will-halve-challenging-2023-ilo-2023-01-16>.
24. Global nuclear arsenals are expected to grow as states continue to modernize – New SIPRI Yearbook out now. Stockholm International Peace Research Institute. June, 13. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/42OqtUP>.
25. KOF Swiss Economic Institute. Рейтинг країн світу за індексом глобалізації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>

26. Kolodziej, Edward A. Renaissance in Security Studies? Caveat Lector! *International Studies Quarterly*, 1992.36 (4): 21-38.
27. Pascual-Ramsay A., Sáinz A. The World in 2030: Global Trends and Risks That Will Shape the World over the Next 20 Years// *ESADEgeo*. 2014. Position Paper 36. 39 p.
28. Rodrik D. The New Global Economy And Developing Countries: Making Openness Work. Wasington D.C.: Overseas Development Council, 1999. 168 p.
29. Scholte, Jan Aart. *Globalisation: A Critical Introduction*. 2th Ed. Palgrave Macmillan, 2005. 492.
30. Security-oriented development of innovative-investment manufacture: monograph / V. I. Zakharchenko, S. V. Filyppova, M. M. Merkulov et al. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. 88 p.
31. Stiglitz J. The global crisis, social protection and jobs. *Inter-national Labour Review*. 2009. Vol. 148, № 1-2: 1-13.
32. Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV). World Health Organization, 30 January 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3qHSEXU>.
33. The Global Risks Report 2022 (17th Edition). World Economic Forum. 2022. 116 p.
34. Threat to Global Security More Complex, Probably Higher Than during Cold War, Secretary-General Warns Munich Security Conference. United Nations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://press.un.org/en/2022/sgsm21146.doc.html>.
35. UNCTADstat. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unctadstat.unctad.org/EN>.
36. Xiazi X., Shabir M. Coronavirus pandemic impact on bank performance. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.1014009/full>.

References:

1. Andriyenko, M., & Haman, P. (2021). Problems and prospects of public administration of Ukraine in conditions of economic globalization. *Naukovyy visnyk: Derzhavne upravlinnya*. 2021, 1 (7), 6-25 [in Ukrainian].
2. Parakhonsky, B.O., & Yavorska, H.M. (2014). Current challenges and threats to regional security: conclusions for Ukraine: Analytical report. K.A. Kononenka (Ed.). Kyiv, 42 p. Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-06/0625_dop.pdf [in Ukrainian].
3. Bobokh, N., & Protasyuk, H. (2014). The main threats to the economic security of Ukraine in the conditions of crisis phenomena. *Problemy innovatsiyno-investytsiynoho rozvytku*, 6, 10-18 [in Ukrainian].
4. The impact of the war of the Russian Federation against Ukraine on the state of global food security. Retrieved from: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/19-04-22> [in Ukrainian].
5. Hrybinenko, O.M. (2020). International economic security in the context of sustainable development. D: Serednyak T.K., 434 p. [in Ukrainian].
6. Hrytsyuk, N.O., & Sak, T.V. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on the global economy. *Ekonomichnyy prostir*, 165, 33-38 [in Ukrainian].
7. Hubenko, I.V. (2011). Peculiarities of forming a system of indicators of economic security of the national economy. *Naukovyy visnyk UDIEU*, 4(12), 55-60 [in Ukrainian].
8. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Kolinets, L.B. (2018). Consequences of global crisis phenomena for the economy of Ukraine. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Issue. 18, part 2, 54-57 [in Ukrainian].
10. The COVID-19 coronavirus: general statistics. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus> [in Ukrainian].
11. Marena, T. (2020). Modern challenges to the stability of the EU banking system. Challenges of European regional policy in the context of the COVID-19 pandemic. *Zbirnyk materialiv mizhnarodnoho naukovooho kruhloho stolu*. Ternopil: ZUNU, 50-53 [in Ukrainian].
12. Pyshchulina, O., Yurchyshyn, V., & Yurochko, T. (2021). Socio-economic consequences of the corona crisis. Kyiv: Vydavnytstvo "Zapovit", 236 p. [in Ukrainian].
13. Statistics of the National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> [in Ukrainian].
14. Fedyk, M.V. (2021). Macroeconomic consequences of the impact of the COVID-19 pandemic on the world economy. *Ekonomika ta derzhava*, 7, 40-46 [in Ukrainian].
15. Bulatova, O.V. (2020). Formation of international economic security in modern conditions. Mariupol: MDU, 255 p. [in Ukrainian].
16. Shlemko, V.T., & Binko, I.F. (2012). Economic security of Ukraine: essence and directions of provision. K.: KNEU, 193 p. [in Ukrainian].

17. Bulatova, O., Shabelnyk, T., Chentukov, Y., & Marena, T. (2020). The impact of global financial transformations on the economic security of Central and Eastern European countries. *Public and Municipal Finance*. Volume 9, Issue 1, P. 1-13 [in English].
18. Chentukov, Y., Marena, T., & Zakharova, O. (2021). Challenges and threats to the debt security of Central and Eastern European countries. *Central European political studies*. Issue 2, 135-152 [in English].
19. COVID-19 Coronavirus Pandemic. Retrieved from: <https://www.worldometers.info/coronavirus> [in English].
20. Fleming, S., Mancini, P.D., Pilling, D. (2021). "Erratic" European Covid vaccine donations hamper African jobs rollout. *Financial Times*. Retrieved from: <https://www.ft.com/content/d0b53ea4-5eef-4bc7-814c-a69b0dfa1c06> [in English].
21. Freelon, K. (2021). In Brazil's successful vaccine campaign, a lesson for the U.S. *Undark Magazine*. Retrieved from: <https://undark.org/2021/10/14/in-brazil-successful-vaccine-campaign-lesson-for-us> [in English].
22. Global inflation will fall in 2023 and 2024 amid subpar economic growth. *World Economic Outlook: Inflation Peaking amid Low Growth: Overview*. Retrieved from: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/01/31/world-economic-outlook-update-january-2023> [in English].
23. Global jobs growth will halve in challenging 2023: ILO. *Reuters*. (2023). Retrieved from: <https://www.reuters.com/markets/global-jobs-growth-will-halve-challenging-2023-ilo-2023-01-16> [in English].
24. Global nuclear arsenals are expected to grow as states continue to modernize – New SIPRI Yearbook out now. *Stockholm International Peace Research Institute*. (2022). Retrieved from: <https://bit.ly/42OqtUP> [in English].
25. KOF Swiss Economic Institute. Ranking of the countries of the world according to the globalization index. Retrieved from: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> [in Ukrainian].
26. Kolodziej, Edward A. (1992). Renaissance in Security Studies? Caveat Lector! *International Studies Quarterly*, 36 (4), 21-38 [in English].
27. Pascual-Ramsay, A., & Sáinz, A. (2014). The World in 2030: Global Trends and Risks That Will Shape the World over the Next 20 Years. *ESADEgeo*. Position Paper 36. 39 p. [in English].
28. Rodrik, D. (1999). The New Global Economy And Developing Countries: Making Openness Work. *Washington D.C.: Overseas Development Council*, 168 p. [in English].
29. Scholte, Jan Aart. (2005). *Globalisation: A Critical Introduction*. 2th Ed. Palgrave Macmillan, 492 p. [in English].
30. Zakharchenko, V. I., Filyppova, S. V., & Merkulov, M. M. et al. (2021). Security-oriented development of innovative-investment manufacture. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 88 p. [in English].
31. Stiglitz, J. (2009). The global crisis, social protection and jobs. *International Labour Review*. Vol. 148, 1-2, 1-13 [in English].
32. Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005). Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV). *World Health Organization*, 30 January 2020. Retrieved from: <https://bit.ly/3qHSEXU> [in English].
33. The Global Risks Report 2022 (17th Edition). *World Economic Forum*. (2022). 116 p. [in English].
34. Threat to Global Security More Complex, Probably Higher Than during Cold War, Secretary-General Warns Munich Security Conference. *United Nations*. Retrieved from: <https://press.un.org/en/2022/sgsm21146.doc.html> [in English].
35. UNCTADstat. Retrieved from: <https://unctadstat.unctad.org/EN> [in English].
36. Xiazi, X., & Shabir, M. (2022). Coronavirus pandemic impact on bank performance. *Frontiers in Psychology*. Vol. 13. Retrieved from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.1014009/full> [in English].

Посилання на статтю:

Федоров Е.В. Вплив сучасного глобального середовища на формування економічної безпеки України / Е.В. Федоров // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2023. – № 2 (66). – С. 74-85. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No2/74.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2023.10. DOI: 10.5281/zenodo.8155111.

Reference a Journal Article:

Fedorov E.V. The Impact of the Modern Global Environment on the Formation of the Ukrainian Economic Security / E.V. Fedorov // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2023. – № 2 (66). – P. 74-85. – Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No2/74.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.02.2023.10. DOI: 10.5281/zenodo.8155111.

